

Filippinerna: erövring och frigörelse

DA USA slöt den preliminära freden med Spanien i augusti 1898 hade Filippinernas framtida ställning inte närmare diskuterats. Någon mera omfattande propaganda för annexion av ögruppen bedrevs inte. Betecknande är att endast två republikanska statskonvent inför kongressvalen i november uttalade sig för annexion; motivationen, som sedan går igen under årtionden, var dels att USA måste påtaga sig plikten att ge det frigjorda folket en god styrelse ("den vite mannens börd"), dels att förvärfvet av öarna skulle vara till fördel från ren affärssynpunkt. Småningom bestämde sig emellertid den republikanska regeringen för att begära öarna av Spanien; en kommission som utsänts för att undersöka Filippinernas naturtillgångar och som avgav en högst positiv rapport synes ha påverkat beslutet. I det slutliga fredsfördraget den 10 december avträdde Spanien Filippinerna till USA mot en ersättning av 20 miljoner dollar. Vid denna tid hade dock redan en stark opposition mot erövringspolitiken framträtt. Då frågan kom före i kongressen uppstod långa och hetsiga debatter. Endast med vicepresidentens utslagsröst förkastades i senaten ett resolutionsförslag enligt vilket öarna snarast möjligt skulle få självständighet; den erforderliga två tredjedelars majoriteten för fredsfördragets ratifikation i senaten uppnåddes endast genom att en grupp demokrater böjde sig för argumentet att en desavuering av regeringen vore en internationell skandal.

Under denna tid hade det filippinska folket under presidenten och generalen Aguinaldos ledning — utan vare sig medgivande eller motstånd från de amerikanska militärcheferna — organiserat ett statskäck enligt USA:s beundrade mönster, med en president, ett kabinet och en representation på två kamrar. Men i början av februari 1899, samtidigt med debatterna i den amerikanska kongressen, uppstod öppen och våldsamt konflikt mellan befriarna och de befriade. Därmed inleddes ett krig — enligt amerikansk terminologi ett uppror — som varade i mer än två år och medförde större förluster än hela det spansk-amerikanska kriget. Den amerikanska armén, som ökades till 70 000 man, förlorade mer än 1 000 i döda; filippinernas förluster i strid var minst tio gånger större och i sjukdomar ännu vida svårare; USA:s kostnader för kriget beräknades till 200 miljoner dollar. Allt hårdare medel tillgreps; på båda sidor brukade man tortyr; den amerikanska militären införde censur

En bild från Manila den 4 juli 1946 — USA:s nationaldag — då den självständiga filippinska republiken utropades. Den amerikanske ambassadören Paul McNutt balar USA:s flagga medan den nya republikens president Manuel Roxas bissar Filippinernas flagga.

nu inte skriven, men man får glimtar av den i biografier, memoarer och publicerade brevsamlingar.

I sina instruktioner till de amerikanska delegaterna för fredshandling med Spanien syntes McKinley benägen att skjuta ansvaret på högre makter. "Händelsernas gång styr och behärskar mänskliga handlingar... Vi kan inte blunda för att oberoende av våra önskingar och planer kriget har ålagt oss ansvar och förpliktelser som vi måste leva upp till på det sätt som anstår en stor nation, på vars växt och utveckling från begynnelsen Nationernas Härskare tydligt inskrivit civilisationens befallning och löfte" (det röriga uttrycksättet beror inte på dålig översättning). Inför sina me-

Den tillfångatagne filippinske presidenten och generalen Aguinaldo ombord på en amerikansk kanonbåt i Manilas hamn 1901.

och fastställde förbud mot att uppläsa självständighetsförklaringen, förut föresädd som ett bevis på avsikten att befria från det spanska väldet; "våra bruna bröder", som det förut hette, blev "niggers" i den militära vokabulären; amiral Dewey och andra, som tidigare vittnat om den filippinska befolkningens förmåga till självstyrelse, betygade nu att amerikansk styrelse över dessa barbarer var nödvändig. Sedan Aguinaldo tillfångatogs genom en krigslist och sedan frivilligt uppgivit striden upphörde efter hand filippinernas motstånd, och en civil styrelse kunde träda i stället för den militära regimen.

Filippinernas annexion och erövring blev en moralisk och politisk stridsfråga av första ordningen, en skiljelinje mellan partierna, ett ämne för upprörda debatter i kongressen och i pressen, i kyrkorna och yrkesorganisationerna, i familjer och bland vänner. Denna debatts historia är än-

totidistiska trosbröder omtalade presidenten att han kommit till sitt beslut efter en natt i vaka och bön. Fyra skäl hade varit avgörande: "Vi kunde inte ge öarna tillbaka till Spanien — det hade varit fegt och ovärdigt; 2) vi kunde inte lämna dem till Frankrike eller Tyskland, våra konkurrenter i Orienten — det hade varit dålig affär och ohederligt; 3) vi kunde inte lämna dem åt sig själva — de var odugliga för självstyrelse, och de skulle snart ha fått värre anarki och vanstyre än på den spanska tiden; 4) det fanns intet annat att göra än att ta dem och uppfostra och rycka upp och civilisera och göra riktiga kristna av filippinerna."

Det finns inte anledning att betvivla att den hyggelige presidenten och hans kolleger tänkte ungefär på det sättet, att blandningen av nationalism, vinningslystnad och idealism bottnade i en hederlig förvirring. Utan tvivel fanns risker för att någon annan stat skulle ta Filippinerna om USA inte gjorde det; Tyskland, Frankrike och Japan kunde på goda grunder antas vara intresserade. Likaså var inre konflikter som kunde leda till förtryck och diktatur tänkbara på ögruppen; bland annat betonades av samvetsmänna att den stora majoriteten av kristna filippiner kunde befaras bli intoleranta mot den till några få procent uppgående muhammedanska folkgruppen. Över huvud

är det troligt att från vissa synpunkter — ordning, uppfostran, tillvaratagande av naturtillgångar, effektiv lagstiftning och rättskipning — den amerikanska styrelsen var den bästa möjliga. Men till allt detta kom önskan att göra goda affärer och de obestämda drömmar om makt och ära som vi förbinder med ordet imperialism. Särskilt framträder denna "expansionism", underbyggd av populära rasföreställningar, hos Theodore Roosevelt, efter mordet på McKinley 1901 dennes efterträdare som president. I sina brev från denna tid — utgivna i den väldiga samling som Harvarduniversitetet står för — talar Roosevelt om den nordiska och anglosaxiska rasens plikt och förmåga att styra och civilisera de underlägsna — det är Kiplings "den vite mannens börda" och "lägre folk utanför lagen" som politiskt evangelium. Hos demokrater som Woodrow Wilson och något senare Franklin Roosevelt — vilka som presidenter skulle företa en helt annan linje — möter i tidiga uttalanden liknande föreställningar om civilisatorisk mission.

Kritiken av imperialismen är så väl känd att det är överflödigt att närmare redovisa den. Att ta våldet över en annan nation sades vara ett brott mot självständighetsförklaringen och Amerikas heliga traditioner; erövringar var dyrbara, ägnade att stärka militärens inflytande och att leda till utrikespolitiska komplikationer. Imperialisternas idealistiska motiv förklarades vara förljugna; vad de ville, skrev en journalist, var "att ta upp den vite mannens börda och placera den på de färgade".

Under många år blev den filippinska frågan en stridsfråga mellan partierna. Vid 1900 års presidentval deklarerade det republikanska nationalkonventet sin solidaritet med regeringen; det var USA:s plikt "att undertrycka väpnat våld och att ge de räddade folken frihetens och civilisationens välsignelse" — med frihet menas här, väl att märka, inte självständighet, utan den frihet amerikansk styrelse medför. Demokraterna, liksom en rad små partier, fördömde däremot "den brottliga aggressionen mot filippinerna" och krävde att dessa snarast möjligt skulle få självständighet. Liknande uttalanden möter under årtionden i partiprogrammen.

Den amerikanska förvaltningen på Filippinerna berömmes även av de författare som skarpt kritiserar erövringen. I fråga om folkbildning, samfärdsl, välfärd var framstegen snabba. Redan år 1907 inrättades en filippinsk representation, och under de följande åren utvidgades självstyrelsen steg för steg, under bevarande av amerikansk överhöghet och rätt till avgörande i sista hand av centrala frågor. Filippinerna krävde emellertid oavlatligt självständighet, och vid demokratiska valsegrar i USA aktualiserades detta krav. Wilson framställde förslag i den riktningen år 1916, men utan framgång; republikanerna och en del demokrater höll fast vid tanken att öarnas befolkning inte var mogen för oberoende. Först år 1934 genomfördes under Franklin Roosevelt en lagstiftning som garanterade full självständighet efter tolv år. Tron på den amerikanska styrelsens nödvändighet hade efter

hand försvagats. De antiimperialistiska argumenten vann gehör. Många, bland dem Theodore Roosevelt, kom efter hand till uppfattningen att besittningen av Filippinerna ökade risken för konflikter och krig i Fjärran Östern. Den snabba andliga och materiella utvecklingen försvagade det gamla argumentet att befolkningen inte kunde styra sig själv. Enligt vissa författare, så Tigwell i den bekanta Rooseveltbiografien, var det också av vikt att många företagare och affärsmän ändrade åsikt; man såg inte längre Filippinerna som ett inbringande kolonialland, utan fruktade den filippinska konkurrensen i fråga om socker och fett och önskade tullar som skulle begränsa denna konkurrens. Den 4 juli 1946, i ett

Finland i kris

nelt annat läge än då det principiella beslutet om självständighet fattats, proklamerades Filipinerna som fri och oberoende stat.

Erövringen av Filipinerna har allmänt och med rätta betecknats som det mest markerade utslaget av amerikansk imperialism. Att begär efter politisk och ekonomisk makt ingick i motiven för erövringen är också uppenbart. Likaså att denna erövring stod i den starkaste motsättning till i USA traditionellt förkunnade grunder. Därför färgades också annexionsideologin av en idealism som inger misstankar om förljugenhet och hyckleri. Men hyckleriet är, heter det, lastens hyllning åt dygden, och det kan väl hävdas att ingen stormakt i sin expansionspolitik visat större dygd än USA. Erövringen ledde från början till moraliska uppgörelser inom den erövrade staten, den splittrade de stora politiska partierna, självstyrelse genomfördes i allt vidare grad, utan våldsamma konflikter beviljades efter några årtionden full självständighet. Den filippinska aktionen är förvisso ett tecken på amerikansk imperialism, men också på att denna imperialism var mindre fast och hård och mera snabbt vek tillbaka än vad förhållandet varit i andra jämförbara stormakter.

De bästa bevisen härrör av utvecklingen av relationerna mellan USA och Filipinerna under och efter det andra världskriget. Under kriget stod större delen av befolkningen på USA:s sida mot Japan. Efter kriget har Filipinerna blivit USA:s allierade; de styrs under en författning som i allt väsentligt — rättighetsbestämmelser, presidentur, representation, domstolsmakt — utgår från den amerikanska författningen. Därför har det tätt sig naturligt att Filipinerna blev en självständig stat på dagen 170 år efter den amerikanska självständighetsförklaringen.

HERBERT TINGSTEN

En föregående artikel av Herbert Tingsten om Filipinernas erövring och den amerikanska debatten om imperialismen var införd i Dagens Nyheter den 23 augusti.

Finlands utveckling efter kriget har i stort sett varit lyckosam, det bör fastslås i varje försök att ge en mera allmän bild av det politiska läget. Ekonomiskt har landet gått framåt i god takt, de svåra partipolitiska motsättningarna har inte hindrat positiva beslut i väsentliga frågor, förhållandet till Ryssland har visserligen medfört ständiga komplikationer, men det har inte föranlett så hårda begränsningar av friheten, så förödmjukande eftergifter som man på många håll befarade för femton eller ännu för tio år sedan. Den finländska styrelsen har arbetat inom den marginal mellan beroende och ofrihet som var given efter nederlaget och fredsslutet, Finland har inte blivit en rysk satellit, och denna relativa självhävande framstår trots allt som det avgörande inslaget i bilden.

Men Finland är i kris, det förhållandet är i dagens situation vad som främst måste understrykas. Kriser är, kan det förvisso sägas, denna trängda och härdade nations ständiga villkor — inrikespolitiska kriser, som tar sig uttryck i regeringsskiften och nya partikonstellationer, utrikespolitiska kriser då det gäller att möta ryska anspråk med en uppgörelsevillja som inte innebär underkastelse eller självförörmånde undfallenhet, kombinationer av motsättningar i den inre och den yttre politiken. Och likväl är det befogat att i dessa dagar, under detta senaste år, tala om en kris i mer än vanligt principiell och allvarlig mening. Vi står inför en kris som synes hota demokratin, den demokratiska värdegemenskapen, möjligheten att tillsätta regeringar i enlighet med den förhärskande uppfattningen inom riksdagen och folket.

Vilka är orsakerna, vilka är svårigheterna, vilka utsikter och risker finns för framtiden?

Efter valet i juli 1958, som — därest ej upplösning beslutas av regeringen — gäller för fyra år, har den finländska riksdagen följande sammansättning:

Högern (samlingspartiet)	29
Agrarerna	47
Svenska folkpartiet	14
Finska folkpartiet	8
Socialdemokraterna	38
Socialisterna (simoniter)	13
Kommunisterna (folkdemokrater)	50
Småbrukarpartiet	1
	200

Valet medförde, eller bekräftade,

Efter samtal med ledande finländska politiker från skilda läger ger Herbert Tingsten i några ledande artiklar ett perspektiv på Finlands aktuella läge.

tade, några förändringar av stor betydelse. Viktigast var att det socialdemokratiska partiets splittring klarades och genom en konflikt inom partiet strax efter valet ytterligare markerades. I stället för ett enhetligt socialdemokratiskt parti, som trots det självfallna hänsynstagandet till Ryssland klart förfäktade det nationella oberoendets och antikommunismens linje, kom två partier med allt skarpare brytningar. Om anledningarna till denna splittring tvistar man. Enligt några iakttagares uppfattning har personliga konflikter från början varit bestämmande, enligt andra har sakliga meningsskiljaktigheter medverkat eller dominerat. Säkert är att socialisterna eller simoniterna — som de allmänt kallas efter sin ledare Aarre Simonen — åtminstone i det partitaktiska spelet närmar sig kommunisterna och att de, trots sin fåtalighet, i vissa fall kan bli tungan på vågen. Därför har den förut visserligen komplicerade men dock någorlunda stabila partipolitiska situationen blivit på en gång mera invecklad och mera labil, med ökat utrymme för omkastningar och inflytande från faktorer utanför riksdagen — presidenten eller den ryska statsledningen.

Av betydelse var också att kommunisterna, sedan tio år uteslutna från regeringen, gick framåt vid valet. Att den finländska kommunismen efter kriget varit nära nog dubbelt så stark som under dess största framgångar mellan de båda världskrigen kan synas gåtfullt; en bidragande orsak är säkerligen att alla partier måste ålägga sig den största återhållsamhet vid framställning av ryska förhållanden, och det är utomordentligt svårt att med tillbörlig kraft bekämpa den inhemska kommunismen då man med överslättande välvilja skall tala om den stat som företräder och dirigerar denna kommunism och rent av känner det som en fosterländsk plikt att betyga sitt förtroende för tyrannerna i öster. Framgången 1958 (från 43 till 50 platser) stärkte kommunisternas anspråk på representation i regeringen och var tillika ägnad att underblåsa den ryska statsledningens tendens att vilja dirigera finländsk politik.